

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Arany János: Előhang Csabához.

A tetétleni halomról írt dolgozatomban (Irod. IV, 8.) kétséget fejeztem ki a gyűjteményekben feltüntetett 1855-ös keletkezés helyessége iránt. Főképp versbeli sajtások alapján 1864 tájára tettem a költemény keletkezését. Az egész okoskodást halomra dönti Aranynak levele Toldy Ferenchez, 1857 aug. 11-én: „Az is lehet, hogy van, úgy élet-, mint irodalmi pályámban valami humoros. Töredék az is, ez is... „Bevégzetlen élet, bevégzetlen munka“ — olvastam Kegyed előtt egy töredékben. Romok, romok!“ — Arany e szerint 1857 pünkösdjén, május 31-én, mikor Toldy Nagykőrösön vendége volt, felolvasta már neki az Előhang-ot (talán egyebet is), mert abból való az a lemondó idézet. Ercseyhez írt levelében (1856 ápr. 26) pedig ezt írja: „...én még akartam csinálni valamit. Az idő múlik s komoly gondolatokat ébreszt... Az ember eddig még nem élt, csak remélt, s ihol egyszerre csak ott találja magát, honnan örömeztöb néz vissza, mint előre.“ Ez utolsó mondat Arany-nak igen sokszor emlegetett, kedves idézete Petőfi: *A téli esték* című életképéből:

A kitől nincs messze az élet határa
Nem előre szeret nézni, hanem hátra.

Arany magára alkalmazva az *Előhang*-ban így mondja:

Ez élet hegyének már tetején állok:
Emelkedtem eddig, ezután csak szállok.
Belátom az ösvényt, melyen ide jöttem...

Grexa Gyula a Csaba-töredékekről írt tanulmányában (Irod. Közl. XXVII, 30) külön fejezetet szentel az *Előhang* kormeghatározásának, és arra az eredményre jut, hogy a hang, az alanyi vonatkozások inkább 1854 szeptemberére utalnak. Lehet. Itt azonban csak a kézirat vagy más hiteles följegyzés dönthet. Az a versrészlet azonban, melyet Grexa az 1855 jan. 16-án Tompához írt levélből idéz: „Állj meg élet napja...“ nem tartozik a Csaba-töredékek közé, mivel a *Mátyás Dalünnepe* (1855) harmadik stanzájából való.

Ami az én kudarcot vallott verstani érveimet illeti, igaz, hogy az *Előhang* az első, határozottan choriambusos lejtésű tizenkettős, melyben Arany később (1862—63) a *Buda halála*-t megírta, de hiszen az elméletet már 1850-ben ismerte, mint *Vojtina* leveleiből és verstani tanulmányaiából látszik, Fogarasi, a choriambus elméletének felfedezője pedig már 1843-ban adta ki Művelt Magyar Nyelvtanát.

Szóval a szegény szövegkritikusra is állanak az Úr szavai Goethe Faustjának előjátékából: „Es irrt der Mensch solang er strebt.“ *Tolnai Vilmos.*

Jókai Mór forrásaihoz.

Jókai Mór Dekameronjának egyik érdekes története: „Egy haramiabanda a havason“, melynek az a tartalma, hogy az aradi hegyekben tanyázó haramiák elfogták a megye alispánját, magukkal vitték tanyájukra, ott azonban nem bántották, hanem térdre borulva előtte azt kérték tőle, eszközöljön ki számukra kegyelmet, hogy az emberi társadalomba visszatérve, ismét hasznos tagjai lehessenek. Jókai a cím alá ezt írja: „Igaz történet után“, s tudva azt, hogy ő regény-tárgyait nagyon is szereti a valóság valamely mozzanatából meríteni, hogy mende-monda, adoma, családi krónika, történeti emlékirat legkedvesebb bányája, ezt a novelláját is ilyesféleképpen olvassa az ember. Elbeszélését azzal kezdi, hogy: „Ez előtt mintegy ötven hatvan esztendővel...“, a színhely Arad megye. Így az esetnek körülbelül 1790 tájban kellett megtörténnie. Csakugyan a pozsonyi Magyar Hírmondó 1784-i évfolyama, öt egymásután következő tudósításban (497. l. aug. 7; 507. l. aug. 11; 539. l. aug. 25; 555. l. szept. 1; 741. l. okt. 17) adja elő ezt a ritka eseményt, mely akkoriban igen sok szóbeszéd tárgya lehetett. Az alispán a hetvenedik évében járó *Forrai András* volt, kit július 28-án, fényes nappal, délben, hurcoltak el Soborsinban levő házából, de megengedték, hogy ágyruhát magával vihesse. Íródeákját is magukkal vitték, azt hívének, hogy a „Vitze-Ispány Úr“ fia; mikor azonban mivolta kiderült, „egy néhány pár pofon tsapásoknak uti költségével vissza botsátották“. Az első tudósítás csak ennyit tud. A következők aztán csakugyan kiderítik a haramiák szándékát; az alispán ki is eszközöli nekik a kegyelmet, a zsványok azonban nem bírnak már beleilleszkedni a becsületes életbe s októberben megint csak garázdálkodnak, még az alispán házáat is felégetik és kiprédálják. Ezt az utolsó, diszharmónikus mozzanatot azonban Jókai már elhagyja s a haramiákat mint tisztességes és istenfélő embereket halatja meg. — Azt nem bírtam megállapítani, hogy Jókai az eredeti tudósítás után írta-e elbeszélését, vagy pedig közvetett úton jutott-e hozzá. Lehetséges, hogy a komáromi Jókay-házban megvoltak a M. Hírmondó régi évfolyamai s ezek szolgáltatták a költőnek a nyers anyagot, melyet aztán meg-elevenítő képzeletével kiegészített és költői alkotássá kerekített.

Tolnai Vilmos.